

**"Становлення педагога і сучасність"
проект професора Е.Е. Карпової**

І.О. Баранцова

**ПРОЕКТУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК ЗАСІБ
ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЯКОСТІ ІНШОМОВНОЇ ОСВІТИ**

Сучасний історичний етап характеризується глобалізацією проблем, для рішення яких необхідна участь усієї світової спільноти. Важливість освіти й освітньої співпраці в розвитку та зміцненні стійких, мирних і демократичних суспільств універсальна і підтверджується як першочергова.

Це призвело до зміни саме парадигми освіти, що ставить перед освітньою сферою принципово нові завдання. Але в умовах сучасності завдання освіти й усієї академічної спільноти мають передбачати не лише виконання Болонської декларації та подальших європейських документів, а й поширення більш точної інформації про роль соціокультурного компонента в освіті для успіху країн у XXI ст.

Прискорення темпів розвитку в Україні потребує від кожної людини орієнтації на завтрашній день, здатності планувати та оцінювати життєві та професійні перспективи. У зв'язку з цим і для педагогічних кадрів стає дуже важливим навчитися проектувати педагогічну дійсність, передбачати наслідки її перетворень, а також навчити молоде покоління будувати своє життя на основі проектування. Ці тенденції актуалізують проблему проектування та планування, надають їй міжнауковий характер, роблять її виключно масштабною та сучасною.

Реалізація основних напрямів державної політики України в галузі освіти, викладених у державних документах (Закони України "Про освіту", "Про загальну середню освіту", "Концепція розвитку середньої освіти", Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності, затвердженого наказом № 522 Міністерства освіти і науки України від 7 листопада 2000 року) потребує використання нових навчальних програм, технологій, методик, організаційних форм тощо. Отже особливо гостро постає питання про можливість випереджувального передбачення дійсності, передбачення майбутніх змін, які базуються на педагогічному проектуванні. Саме це дозволяє педагогічно грамотно, технологічно будувати освітній процес, який забезпечить високий рівень якості освіти.

Педагогічне проектування необхідне перш за все в інноваційних перебудовах, для забезпечення яких недостатніми є лише "здоровий глузд" та стереотипне мислення навіть з опорою на найкращий досвід минулого. Це особлива сфера діяльності, яка охоплює рішення дослідницьких завдань підвищеної складності, пов'язаних зі з'ясуванням усієї сукупності педагогічних факторів та умов, які сприяють або перешкоджають утіленню наукових рекомендацій в реальний педагогічний процес. Отже, необхідно чітко зрозуміти сутність педагогічного проектування, уміти здійснювати його з урахуванням специфічних закономірностей та принципів.

Активні дослідження теорії проектування проводяться починаючи з 20-х років XX століття. Значний вклад в її розробку внесли праці Дж. Джонса, Я. Дитріха, П. Хілла, А. Уілсона по визначенню сутності, особливостей та ефективності традиційного проектування; дослідження Г.С. Альтшуллера, Г.Я. Буша, П.К. Енгельмейера, присвячені зв'язку проектування з

творчим потенціалом та винахідливістю проектуючого; публікації В.В. Раєвського, І.Я. Лернера, Б.В. Сазонова з приводу питань оптимізації та цілей педагогічного проектування як одного із засобів управління навчальним процесом. В останні роки в педагогіці з'явилися дослідження В.С. Родіонова, М.І. Рожкова, В.І. Слободчикова, В.З. Юсупова та інших учених, які розглядають проектування як самостійний вид діяльності та займаються вивченням педагогічних основ проектування систем освіти району, міста, області, однак недостатньо розробленим є питання проектування педагогічної діяльності з використанням новітніх технічних засобів навчання.

Основними причинами цього є: відсутність спільного у трактуванні поняття "педагогічне проектування", яке б відповідало сучасним уявленням про даний феномен як обов'язковий попередній етап утілення педагогічних інноваційних технологій; недостатньо повне дослідження можливостей основних теоретико-методологічних підходів до педагогічного проектування як до апарату інноваційної діяльності; недостатня розробленість теоретико-педагогічних основ педагогічного проектування інноваційних систем, які відображають його природу, сутність та можливості розвитку; переважання спрощеного підходу до процесу проектування інновацій, який замінює системне проектування об'єкта на розробку його окремих частин; недостатня розробка педагогічного проектування інноваційних систем на методико-технологічному рівні; невідповідність рівня розвитку технології вимірювання та оцінювання результатів втілення педагогічних проектів сучасним вимогам щодо оцінки якості в освітній сфері; недостатня увага до формування проектувальної компетентності педагогічних кадрів.

На ці та інші питання можна отримати відповіді при впровадженні інноваційних технологій в контексті забезпечення процесу педагогічного проектування, який спирається, перш за все, на багатосферний гармонійний розвиток особистості. Тому не менш поширеним є тлумачення інноваційних процесів як комплексної діяльності щодо створення, засвоєння, використання та розповсюдження нововведень, яка допомагає перевести систему освіти із режиму функціонування в режим розвитку.

Основними ознаками інноваційної діяльності у цьому випадку будуть наявність нормативно правової бази, організаційна забезпеченість, актуальність, відповідність новітнім досягненням науки, творча новизна, наявність методичної розробки ідеї, керованість й активність. Інноваційна теорія зумовлює розвиток освітнього процесу та висуває основні принципи управління цим розвитком.

Національна Доктрина розвитку освіти визначає: якість освіти є національним пріоритетом. Виникнення цього поняття, тобто "якості освіти", пов'язано зі змінами в реаліях нашої дійсності. Це поняття використовується не лише як окрема категорія, але й для порівняння рівня освіти в регіоні, місті тощо.

Одним з основних напрямів перебудови освіти є постійне заохочування використання інноваційних технологій, під якими, на думку завідуючого лабораторією

педагогічних інновацій Інституту педагогіки АПН України Л.І. Даниленка, розуміється процес упровадження оновлених і вдосконалених теорій та практики, що сприяє ефективному досягненню навчальних цілей.

Всі ці заходи спрямовані на те, щоб сприяти вдосконаленню різнобічного розвитку особистості на основі виявлення її здібностей, формування ціннісних орієнтацій та потреб, а також задоволення запитів батьків на освітні послуги.

У ХХІ столітті збільшився потік інформації, але можливості використання інформаційного поля необхідно збільшити через недостатнє інформаційне забезпечення педагогічного процесу. На сучасному етапі підвищенню рівня якості освіти сприяє: оволодіння комп'ютерною грамотністю, використання нових інформаційних технологій навчання та управління, активне використання можливостей дистанційної освіти, застосування знань сучасних наук (соціології, психології, андрагогіки тощо).

Поширення новітніх технологій і технічних форм комунікації не тільки розширює освітні можливості, – воно змушує задуматися про розумний баланс міжособистісного й опосередкованого спілкування у процесі викладання. З одного боку, наявність інноваційних методик і сучасних технічних засобів відкриває великі можливості для обміну досвідом і творчим підходом до викладання; з другого боку, у надмірному захопленні технічними засобами важливо не розгубити роками перевірені і традиційні методи навчання, що довели свою ефективність.

Оптимальним для організації навчального процесу, що має метою розвиток міжкультурних контактів, став варіант, при якому переважають високі технології, доступ до величезного обсягу інформації і необмежені можливості передачі інформації у просторі й у часі могли сполучатися з достоїнствами міжособистісного спілкування. Проект, який може виступити прикладом застосування новітніх технологій у навчанні, являє собою саме такого роду спробу з'єднати застосування сучасних мультимедійних засобів із традиційними формами міжособистісної взаємодії в межах одного курсу викладання іноземної мови. Мова йде про інтерактивне навчання, яке є результатом інтенсивного міжкультурного співробітництва. Основний задум проекту полягає у створенні алгоритму взаємодії між українськими й американськими учнями, що не обмежувався б механічними рамками того, що прийнято розуміти під дистанційним навчанням, а сполучив би в собі як неопосередковану взаємодію, так і створив би ефект міжособистісних контактів між учнями і викладачами за допомогою різних сучасних засобів зв'язку. У цьому сенсі особливого значення набуває соціокультурна компетентність, проектування якої відіграє вирішальну роль у підвищенні якості іншомовної освіти.

Курс був задуманий нами як досвід порівняльного аналізу українського й американського життя і культури. На попередній стадії підготовлено робочу програму курсу, яка включала соціокультурні компоненти, навчальні матеріали, що включають як традиційні тексти для читання, так і мультимедійні засоби, придбані й апробовані програмне забезпечення, необхідне для здійснення усіх форм взаємодії.

Розроблено пакет матеріалів, що протягом періоду навчання постійно поповнюється. Крім того, треба було забезпечити доступ до всіх матеріалів через спеціально створений вебсайт, на якому, хоча поки й умовно, було розміщено завдання і вимоги за курсом з відсиланнями до відповідного матеріалу, від статей і витримок із книг до ілюстрацій, пісень і відеофрагментів соціокультурного напрямку.

"Наука і освіта", № 7-8, 2005

Для організаторів дуже важливим виявилось створення "ефекту присутності" партнерів в аудиторії. На першому занятті за допомогою відеофільму відбувається "віртуальна подорож". Тоді ж на стендах розміщуються матеріали про проект і його координаторів. Надалі стенд служить для розміщення оперативної інформації, останніх новин, листів, навчальних завдань тощо.

Крім того, сторони обмінюються по електронній пошті фотографіями учасників проекту. На самому початку курсу проводиться аудіоконференція, що дозволило учням почути голос один одного і познайомитися "особисто".

Продумана й спільна робота над рефератами. Українським і американським учням пропонувалось попередньо погоджені списки дослідницьких тем або творчих робіт, але вони за своїм бажанням модифікували теми, з огляду на свої інтереси і переваги. Далі учнів з української й американської сторони було об'єднано в "мікрогрупи" по 2 - 4 учня з метою спільної роботи над рефератами. Передбачалося, що таке співробітництво допоможе більше довідатися один про одного, зіставити різні аспекти українського й американського життя, знайти нетрадиційні підходи до аналізу матеріалу, виявити соціокультурні компоненти тощо. Що й підтвердилось. Одночасно необхідно було зважувати рівнобіжні задачі: подолання етноцентризму й апатичного відношення до міжнародних проблем, розробку ефективної системи міжкультурної взаємодії, подолання стереотипів, розвиток навичок користування сучасними технічними засобами. Особливу цінність для українських учнів мають контакти з носіями американського варіанта англійської мови для підвищення ефективності формування соціокультурної компетентності.

Аудиторна робота. У процесі викладання курсу активно використовувалися дискусії, доповіді, зустрічі з американськими гостями. В доповідях було рекомендовано застосовувати музику, відеофрагменти й інший ілюстративний матеріал, а також навчальні ігри і творчі форми роботи з соціокультурними компонентами, запропоновані самими учнями. Така форма навчання дозволила запропонувати учням нетрадиційний погляд на багато звичних сторін американського життя і культури, робить викладання іноземної мови більш захоплюючим. Крім того, гарне знайомство з культурами один одного дозволяє запропонувати аудиторії можливість досить глибокого порівняльного аналізу. На цьому етапі, як показує експеримент, робота може включати індивідуальні консультації за темою рефератів.

Кінцевим результатом проекту стали готові реферати, в яких, на додаток до тексту, використовуються принаймні два мультимедійні засоби (фотографії, репродукції, аудіо- і відеозапис тощо), що входить до числа обов'язкових вимог до роботи.

Підводячи підсумки проекту, можна відзначити його позитивний вклад в підвищення якості вивчення іноземної мови, а саме:

- 1) обмін досвідом роботи, а також навчальними матеріалами з крос культурним наповненням;
- 2) порівняльний аналіз української і американської культури з метою розширення соціокультурної компетентності учнів;
- 3) використання нових педагогічних технологій і технічних засобів навчання (цифрової фотографії, електронної пошти, Інтернету, аудіоконференцій, відеоінформації тощо);
- 4) розвиток нових форм міжкультурного співробітництва й інтерактивних методів навчання;

5) подолання культурних і психологічних бар'єрів (стереотипів стосовно представників іншої культури, страху перед новими технічними засобами).

Разом з тим, проект дозволив висвітлювати проблеми, що неминуче виникають у процесі міжкультурного навчання, і намітити шляхи їхнього подолання.

Базуючись на аналізі даного проекту та існуючих досліджень можна сформулювати сутність проблеми впровадження якісного проектування соціокультурної компетентності засобами інноваційних систем в освітньому процесі.

Навчання іноземних мов на сучасному етапі розглядається Національною доктриною розвитку освіти України у XXI столітті як створення умов для усвідомлення відмінностей у рідній та іншомовній культурі, виховання толерантного ставлення до представників інших народів, зниження рівня етноцентризму, формування соціокультурної грамотності, навичок іншомовної міжкультурної комунікації. Адже справжнє знання мови як відзначав Вільгельм Гумбольдт, німецький філолог, філософ та державний діяч — це знання її внутрішнього духу, її логіки та культури. В Про-

екті нової програми з іноземних мов зазначено, що для досягнення ефективності в міжкультурному спілкуванні недостатньо лише засвоїти мовну систему і набуті мовленнєвих умінь і навичок. Необхідно навчитися користуватися мовою відповідно до умов соціокультурного середовища носіїв цієї мови. Тому домінантою навчального предмета "Іноземна мова" повинно бути формування пізнавальної та комунікативної культури особистості в соціокультурному контексті. А відтак, одним із пріоритетних завдань навчання іноземних мов визнається формування соціокультурної компетентності, що передбачає наявність знань про національно-культурні особливості країни, мова якої вивчається, про норми мовленнєвої та немовленнєвої поведінки її носіїв і вміння будувати свою поведінку відповідно до цих особливостей і норм. Тим самим сучасна концепція мовної освіти робить важливий акцент на необхідності не обмежувати вивчення іноземної мови її вербальним кодом, а формувати у свідомості учня "картину світу", притаманну носієві цієї мови як представникові певної культури й певного соціуму.

ЛІТЕРАТУРА

1. Анискина Н.А. Когда количество перейдет в качество // Управление образованием. – 2002. - №23. – с. 6.
2. Даниленко Л.І. Модернізація змісту, форм і методів управлінської діяльності керівника школи // Директор школи. – 1998. - №31.
3. Ильевич Т.П. Объективные предпосылки необходимости проектирования учебных задач в процессе обучения // Актуальные проблемы образования и воспитания на современном этапе / Материалы международной научно-практической конференции 27 сентября 2000 г. – Тирасполь, 2000. – с. 45-48.
4. Леонтович О.А. Проблемы виртуального спілкування // Полеміка №7, International Research and Exchanges Board, 2001.
5. Подмазін С.І. Особистісно-орієнтований освітній процес. Принципи. Технології // Педагогіка і

психологія. – 1997. - №2. с. 37-43.

6. Поташиник М.М., Моисеев А.М. Управление современной школой. В вопросах и ответах. – М.: Новая школа, 1996.

7. Яковлева Н.О. Педагогическое проектирование как условие повышения качества образования // Модернизация образования: Проблемы и перспективы: Материалы региональной научно-практической конференции. (28-29 ноября 2002 г.). – Оренбург: Изд-во ОГПУ. 2002. – Ч. 1. – С. 382-384.

8. Болонський процес: Документи / Укладачі: З.І. Тимошенко, А.М. Грехов, Ю.А. Гапон, Ю.І. Палеха. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2004. – 169 с.

9. Національна доктрина розвитку України у XXI столітті.

Подано до редакції 7.11.05

РЕЗЮМЕ

В современных условиях модернизации образовательной системы наиболее актуальной стала проблема со-

циокультурной компетентности при создании и внедрении инновационных систем в образовательную практику.

SUMMARY

In modern terms of improving educational system the problem of sociocultural competence became the most

actual one under condition of forming and introducing innovation systems into educational practice.

Науковий керівник – Фунтікова Ольга Олександрівна, доктор педагогічних наук, професор.